

Irena Tarasová Vystrihnuté ako z knižky

Jej ilustrácie sú... blízke. Pozeráte sa na ne a je vám tak, akoby ste si čítali knižku s niekým milým. Pritúlite sa, chichocete sa, nič vás neruší, nemusíte hľadať skrytý zmysel – stačí sa na tie namaľované, ale aj rozstrihané, roztrhané, pozlepované, navrstvené obrázky z látok a z papiera pozerieť. Všetko je na nich známe. Ako ich najlepšie nazvať? Hm... možno tak, že sú vrúcne.

Asi to spôsobili texty, ktoré Irena Tarasová dostávala od vydavateľstiev najčastejšie, aby ich ilustrovala – leporelá, kratučké básničky, minipovedky – pre čo najmenšie deti.

Pre ne vymyslela ľahko zapamätateľný tvar ilustrácie, akúsi svoju značku – koláž, či skôr textilnú koláž. Spájala dokopy, vrstvila kúsky látok – tkané, vyšívané, čipky. Kládla ich tak, aby mali anatomickú logiku, aby jednotlivé časti: kvietky, stromy, veci, zvieratá aj ľudia, vytvárali dojem, že sa dokážu hýbať a v knižke len na chvíľu stuhli.

Nebála sa pritom sviežich detských farieb – fialkastých, ružovkastých, tyrkysových, žltých, trávovej zelenej, blankytnej modrej – zo stredu spektra. Nikdy však neprekročila hranicu, za ktorou by sa zmes týchto farieb stala sladkasto opojným gýčom.

Tak vznikli už legendárne knižky – Nuňa je sama doma od Nataše Tanskej či leporelo Mám konička bieleho Kristy Bendovej alebo Už ho vezú od Ľudmily Podjavorinskej, o ktorom hovorí slovenská kunsthistorička Gita Kordošová takto:

... také ilustrovanie poézie pre deti má v pozornosti úlohu: dať veršom rovnocennú obrazovú podobu a zdôrazniť poetický rozmer. Dôvod spočíva v tom, že poézia a obraz sú v hlbokom a intenzívnom spojení. Irena Tarasová sa rozhodla pre vzdušné a voľné obrázky, a preto vytvorila dekoratívne záhlavné a koncové koláže. Podáva dôkaz, ako aj takáto rozsahom nevelká ilustrácia môže byť fantazijne podnetná a bohatá. Pokojné a prosté motívy, jednoduché tvary blízke detskej mentalite a poézie obsahu sú pestré a technicky jedinečné. V kolážovej technike majú precízne tvaroslovie, citlivé kombinovanie papiera, textílií a gvašu a v kompozíciách originálnu nápaditosť a fantáziu. Typológia zvieracích a detských hrdinov má v zjednodušenej štylizácii črtu hravosti a úsmevnej pohody. Obrázky sú výtvarne pôsobivo štylizované a súčasne pre dieťa dobre čitateľné.

Bolo by však chybou myslieť si, že Irena Tarasová je iba elementaristka. Naopak, keď dostala príležitosť vyjsť zo škatuľky, okamžite ukázala, ako sa dá pracovať v ilustrácii s hmotou, zvýšila jej objem až na hranicu únosnosti tlače a našla nečakané priestory, v ktorom z pospájania zdanlivo neforemných kúskov papiera a látok vzniká divoké, dravé napätie – a čo je fascinujúce – nepotrebovala na tou žiadne veľké výtvarné gestá. Tie osekáva až na kosť, odstraňuje ich z obrázkov (často až tak, že vynechá časti tváre či tela hrdinov príbehov). Emóciu šifruje do dokonale vymysleného pohybu dielikov, do štylizácie postáv, do toho, v akom uhle ich zachytí. Stačil jej zástrih nožnicami, zvýšenie objemu podkladu – papiera či látky, jeho rozodratie, nastrihnutie, až tak, že vzniká efekt akejsi vaty, aby mal čitateľ pocit, že na papieri sa niečo deje: že postavy, o ktorých číta, nie sú len statické, pohodené na stránke, ale sú naozaj smutné, šťastné, ubolené, euforické... Pritom často svojich hrdinov nechá len v obryse, akoby ste sa k nim len blížili, keď ich vidíte na stránke – už tam sú, ale vy ešte neviete rozoznať, akí sú. Akoby hovorila:

nepotrebuje vidieť všetko. Týmto spôsobom dokáže vyjadriť pre nás ľudí len ťažko pochopiteľné prežívanie zvierat v príbehoch Ahmeda Hromadžiča v knihe Skamenení vlci alebo dokonca permanentnú, vpečatenú úzkosť *Jany Eyrovej* od Charlotty Bronťovej, kde hlavnú hrdinku nielen ukáže, ale doslova uväzní v navrstvených čípkách. Opäť o knihe hovorí Gita Kordošová:

Kolážový obraz v knihe Skamenení vlci skladala z trhaných papierov, kde zámerne ostávali biele okraje, ktoré v obrazovej skladbe kontúrovali postavy, stromy a vrstvenie terénu. Technicky dosť náročný proces, ale originálna finesa. Pracovala s otláčkami, aby prírodné prvky – lesný porast, skaly, zem - dostali odlišenie a plastickosť. Paletou farieb ešte umocnila dejovú schému literárnej predlohy a aj napriek polstranovému formátu ilustrácií vytvorila neobyčajne krásne a emotívne obrazy.

Koláž nebola jedinou výtvarnou polohou Ireny Tarasovej, v ktorej sa cítila dobre, sebavedomo. Rovnako intenzívna je napríklad aj v jemnej akvarelovej maľbe. Aj tu (s výnimkou naozaj raných prác) používa jasné farby a plné plochy, dokonca sa hrá s ornamentom – vlastne nehra, ona ornament (akoby si povedala: nech si vraví kto chce, čo chce, najmä výtvarná kritika) povýši na základný prvok ilustrácie, nie je to pre ňu appendix, nie je len na skrášlenie. Ornament v jej podaní tvorí epicentrum ilustrácie, okolo neho sa potom všetko z príbehu víri. Ornament v jej tvorbe dosahuje svoj vrchol v knižke *Ženích* pre slečnu myšku, o ktorej hovorí Gita Kordošová takto:

Tieto rozprávky z Orientu sú o zvieratách v džungli a ľuďoch chudobných a bohatých. Ich príbehy sú maľované ako celostranové obrazy s kompozíciou jemných tvarov a s ornamentálnou kresbou štylizovanej vegetácie. Jemná linka je použitá aj na vnútornú výzdobu bytostí a predmetov. Umelkyňa skutočne bohato využíva kvalitu farieb v širokej palete sýtych i jemných, ale predovšetkým čistých tónov. Jej jemné dekoratívne prvky a ornamentálne linky obohacujú obraz tvaroslovím voľnej prírody.

Áno, je zaujímavé pozeráť sa na to, ako si Irena Tarasová vyberá, čo z textu nailustruje. Často sú to úplne nenápadné časti, details, ktoré si čitateľ, keď letí stránkami, ani nevšimne a vráti sa k nim až vtedy, keď ho na to ilustrátorka upozorní.

Do obrázkov ide tichou silou. Ani vtedy, keď cíti, že text je dynamický, nenechá sa ním strhnúť, hovorí čitateľovi: „Zastav sa, skús so mnou premýšľať nad tým, čo sa deje. Ak sa nebudeš hnať dopredu, získaš priestor na to, aby si našiel skryté details, šifrovanie odkazov.“

Irena Tarasová patrí k tým autorom, ktorých ilustrácie mohli vzniknúť aj dnes, nepoznali by ste rozdiel, nedošlo by vám (keby sme to tu nepísali), že mnoho z nich už má polstoročie. Sú rovnako sebavedomé, reflektujúce svet v detailoch – táto autorka sa vie pozeráť – ako ktorékoľvek súčasné.

Tak sa teda s nami pozerajte.
Stojí za to, uvidieť tie ilustrácie zblízka.

Výstavu Ireny Tarasovej *Vystrihnuté* ako z knižky si môžete pozrieť v TOTO! je galéria na Moskovskej ul. 29 v Bratislave od 31. 1. do 25. 4. 2019.

*Ida Želinská — Sociálna poradkyňa
a kurátorka TOTO! je galéria.*